

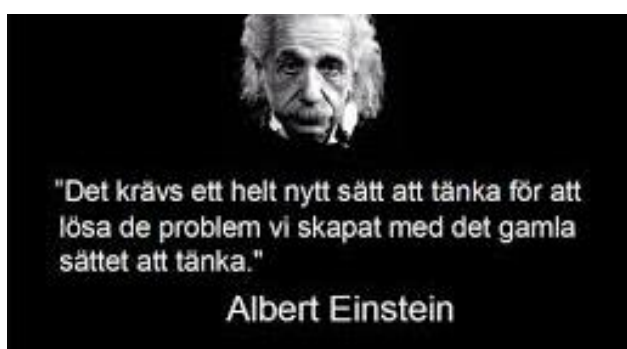
Rapport Kulturgaranti

2017

Barn- och utbildningsförvaltningen
Anna Åberg
Kultur- och fritidsförvaltningen
Lena Byström
2017-04-06

Varför utveckla en Kulturgarantin för Östersunds kommuns alla barn och ungdomar?

Sammanfattning

– Varför utveckla en Kulturgaranti i Östersunds kommun?

Tvåvetenskaplig forskning lyfter betydelsen av konstens/kulturens närvaro för människans välmående, utveckling och lärande, därför vill Barn- och utbildningsförvaltningen i samverkan med Kultur- och Fritidsförvaltningen utveckla en Kulturgaranti i Östersund.

En Kulturgaranti innebär att vi säkrar barns och ungas möte med konst/kultur i ett långsiktigt perspektiv. Vi säkrar även kompetensutveckling för pedagoger, då det är en förutsättning för integrering av de estetiska läroprocesserna i vardagen.

En Kulturgaranti i Östersund skulle omfatta både förskola och skola samt de fria huvudmännen för förskola och skola. Kulturgarantin skulle garantera alla barn och elever kulturella upplevelser och eget skapande genom hela sin skoltid. Parallellt med varje aktivitet i Kulturgarantin ska kompetensutveckling erbjudas pedagogerna.

Förutom forskningens entydigt positiva resultat kring betydelsen av kultur/konst för människans vara, regleras rätten till kultur i flera styrdokument bland annat i läroplanerna för både förskola och skola och i FN:s konvention om barnets rättigheter. Barn och ungas rätt till kultur är en också en prioriterad fråga i den nationella kulturpolitiken. Kulturpolitiska mål är mål för social och ekonomisk hållbarhet. Att säkra barn och ungas tillgång/deltagande i kulturen är att säkra deras demokratiska rättighet.

Rätten att ta del av konst och kultur och att uttrycka sig genom de estetiska uttrycksformerna gäller varje barn oavsett kön, språk, religion, nationellt eller etiskt ursprung, ekonomisk situation, funktionshinder eller bostadsort. Genom att säkra att barn och elever får möjlighet att utveckla och lära genom att använda alla sina förmågor/sinnen arbetar vi för att utveckla kreativa människor som morgondagens samhälle och arbetsmarknad efterfrågar. För att våra unga ska bli mer kreativa behöver de få utvecklas och utbildas i kreativa miljöer och med kreativa vuxna. När du lär med hela kroppen och med alla sinnen utvecklas kunskapen till en gestaltad erfarenhet, du lär för livet!

Från 2009 har varje kommun haft möjlighet att söka Skapande skola medel från Kulturrådet. Anledningen till att staten säkrade medel var att en nationell utredning visade på alltför stora olikheter i vårt land. De ville säkra livvärdighet och kvalitet för barn och unga. Östersund har ansökt och beviljats medel från start. Medlen är villkorade till eleverna och till de professionella kulturutövarna. Medlen är årliga och det finns ingen garanti att de återkommer, alltså finns ingen möjlighet att planera långsiktigt. Östersund ska fortsätta söka Skapande skola medel även om vi utvecklar en Kulturgaranti. Beviljade medel kan då användas kompletterande och förstärkande till Kulturgarantin.

Om det fattas ett politiskt beslut att utveckla en Kulturgaranti kommer vi i utvecklandet av garantin att utgå från de framgångsfaktorer som blivit tydliga

genom åren med Skapande skola, samt komplettera med kompetensutveckling för pedagogerna. Vi kommer att arbeta övergripande i kommunen och i samverkan med regionala institutioner.

Många kommuner har i dag utvecklat garantier oberoende av Skapande skola medel. Kulturrådet har de senaste åren i ansökan av Skapande skola medlen efterfrågat om kommunen har en egen garanti. En tolkning av det är att de kommer att villkora Skapande skola medlen eftersom kommunerna har ett eget ansvar gentemot gällande styrdokument. I förordningen för Skapande skola står det tydligt att medlen ska användas som ett komplement.

Uppdrag

Uppdraget har varit att arbeta fram ett förslag till en Kulturgaranti i Östersunds kommun.

Mål

Garanterar kulturella upplevelser och deltagande i eget skapande för alla barn och elever.

Utveckla det estetiska perspektivet på utveckling och lärande.

Erbjuda pedagoger kompetensutveckling.

Ledord

Likvärdighet och kvalitet.

Syfte

Att stärka barn och ungas hälsa, utveckling och lärande .

Hur

Samverkan mellan kultur- och fritidsförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen.

Samverkan med kommunala och regionala institutioner.

Samverkan med de professionella ”fria” kulturutövare.

Bakgrund/forskning

Kulturens betydelse för människans utveckling och hälsa får allt större plats inom den vetenskapliga världen, området intresserar allt fler kunskapsfält, hjärnforskning såväl som skol- och kreativitetsforskning som forskning om hälsa. Forskningen indikerar att kultur och kreativitet är viktigt för alla, både liten och stor. Inom förskolan och skolan talas det om vikten av att de unga får lära och utvecklas med stöd av alla sina förmågor. De estetiska lärprocesserna stödjer detta förhållningssätt. Att de unga får tillgång till sin kreativa förmåga har stor betydelse för morgondagens samhälle.

En av världens främsta skolforskare är Anne Bamford, internationell skol- och kreativitetsforskare, professor vid University of the Arts i London. Anne Bamford har granskat och analyserat 170 länders arbete med estetiska ämnen och kultur i skolan. Resultatet av detta gjorde henne övertygad – **Konst, kultur och kreativitet är nyckeln till en framgångsrik skola!** Resultatet finns att läsa om i boken *The Wow factor*.

Länder som ligger högt i internationella undersökningar, exempelvis PISA, satsar brett på kreativitet och estetik i skolan. I både Finland och Kanada har man insett värdet av konstnärliga och kreativa lärare. Där måste alla lärarstudenter läsa konst.

Citat A Bamford,

– Barn som arbetar med konst i någon form får ett bättre kritiskt tänkande. De blir bättre på att samarbeta. De blir mer positiva till skolan och sitt eget lärande, helt enkelt för att de tycker om att vara i skolan.

- Det handlar inte enbart om att ge ämnen som konst, musik, drama eller andra estetiska uttryck utrymme på schemat. Utan det handlar även om att tänka utanför den berömda boxen och låta kreativitet och estetik genomsyra alla ämnen.

Att som människa få tillgång till sin kreativa förmåga har blivit viktigare än förut säger forskare inom flera områden. Kreativitetsforskare Paul Collard och Aurora Cháves Eakle menar att egenskapen inte enbart är viktig för konstnärligt skapande och forskning, utan **att vara kreativ är viktigt i en vidare social kontext**. Alla människor föds kreativa, men egenskapen eller förmågan behöver stöd för att odlas och vidareutvecklas.

Forskning menar att en majoritet av de individer som ska arbeta i morgondagens arbetsmarknad behöver skapa sina egna arbetstillfällen och 60 % kommer att utöva arbeten som i dag inte existerar. För att möta morgondagen behöver dagens unga mer än tidigare tillgång till kreativa uttrycksätt och till sin egen skapande förmåga och barnen behöver lek, lek och åter lek. Leken är grundläggande för att hjärnan ska utvecklas och mogna, enligt D W Winnicott.

Eva Bojner Horwitz, forskare i kulturhälsa och medicine doktor i socialmedicin vid Uppsala universitet, – *Att arbeta med de kulturella uttrycksformerna och att*

uppleva kulturella uttryck är att arbeta för social hållbarhet! Om barn tidigt får möjlighet att utöva musik, dans, teater så påverkar det deras kognitiva utveckling positivt. Eva pratar i sin forskning om att människan har behov att stimulera emotionshjärnan och öppna det kreativa och lekfulla. När människan arbetar med kultur/kreativa processer tränas empati, självkänsla, tillit, mod och hopp. Eva menar att kultur är byggstenar till hälsa!

Då Eva föreläste för barn- och utbildningsförvaltningens chefer hösten 2016 talade hon om två specifika studier, dels en longitudinell studie i Schweiz där 54 skolor deltog. Resultatet i matematik var uselt. Hälften av skolorna fick mer av matematik medan de övriga fick jobba mer med musik. Resultatet blev att de som jobbade mer med musik presterade toppresultat i matematik och de fick även sidvinster som bättre gruppsammanhållning, stärkt självkänsla och utvecklad empatisk förmåga.

En annan forskning som Eva BH hänvisade till var en ledarskapsstudie som genomförts i Sverige av Julia Romanowsjka. Hälften av deltagarna fick mer av traditionell ledarutbildning, de övriga utmanades på olika sätt via kulturen/konsten. Uppföljningen både nära i tid och efter ett antal år visade att de ledare som utmanats genom kulturella uttryck blev enligt sina anställda, bättre ledare, mer lyhörda, mer flexibla osv. De anställda som haft en chef som gått den traditionella utbildningen märkte ingen skillnad.

Professor emeritus och hjärnforskare Rolf Ekman, Institutionen för neurovetenskap och fysiologi vid Göteborgs Universitet, visar i sin forskning att hjärnan måste ha roligt. Han menar att när vi har roligt och gör spännande saker som engagerar och utmanar, förändras kemin i hjärnan och vi blir mer kreativa och positiva. Neuroplasticiteten i hjärnan ökar bland annat när man dansar, sjunger, skapar bilder eller gör saker med "fel hand". Neuroplasticiteten är en primär ingrediens i all inlärning säger R Ekman. Då är det inte svårt att förstå vinsterna med kreativa aktiviteter i skolan. Rolf menar att drivet till lärande och kunskapande är nyfikenheten.

Relaterar även till den alltmer uppmärksammade forskningen av icke-kognitiva förmågor, attityder, självbild, samarbetsförmåga, uthållighet, samvetsgrannhet, lust och motivation. Förmågor som är svåra att definiera, operationalisera och mäta, men nog så betydelsefulla. Flera studier påvisar de icke-kognitiva förmågornas betydelse för individens resultat på kunskapsorienterade tester och utvecklingen av den kognitiva förmågan. Forskningen bygger på humankapitalteorier.

En arbetsgivare som ska värdera anställningsbarhet prioriterar i ordning;

En 5-gradig skala.

Attityd 4,6

Kommunikationsförmåga 4,2

Lägst ned skolbetyg 2,5

Kultur/kreativitet/Estetiska lärprocesser

Estetiska lärprocesser är ett arbets sätt som gynnar barns och elevers kunskapsutveckling. De unga får knyta samman känslor, upplevelser, kunskaper, erfarenheter och analys till en helhet. I en estetisk lärprocess använder man alla sinnen och lär med hela kroppen. Man gör kunskap till sin egen genom att aktivt bearbeta den.

I utbildningssammanhang innefattar begreppet estetiska lärprocesser ett förhållningssätt och en metod. Det handlar om att förhålla sig till kunskap på ett sätt som innebär att man är öppen för många olika tolkningar av verkligheten och kunskapssynen utgår från att kunskap skapas i människan tillsammans med andra människor.

De estetiska lärprocesserna är en väg till ökad måluppfyllelse. När pedagoger i alla ämnen använder sig av de estetiska språken på ett naturligt sätt är de estetiska lärprocesserna iscensatta.

Mia-Maria Sternudd, lektor Karlstads universitet ställer frågan;

- Kan estetiska lärprocesser vara det grundläggande arbets sättet i skolan?

KREATIVITET, ur NE

Kreativitet (bildning till latin cre'o 'skapa', 'frambringa'), förmåga till nyskapande, till frigörelse från etablerade perspektiv. Kreativitet handlar om att skapa något nytt. Människans kreativitet kan spåras över 4 miljoner år tillbaka till en mycket tidig förmänniska av arten. Vår fascination för nyskapandet har djupa rötter. Processperspektivet är ett av många perspektiv på kreativitet. Att vara öppen i sin personlighet har visats vara betydelsefullt liksom dimensionen. Komplexitet utgör alltså en förutsättning för att den kreativa processen ska utmynna i både originella och värdefulla produkter.

EU:s definierade nyckelkompetenser för ett livslångt lärande

Kompetenser/förmågor våra barn och unga behöver för att möta morgondagens samhälle.

Kommunikation på modersmålet

Kommunikation på främmande språk

Matematiskt kunnande och grundläggande vetenskaplig och teknisk kompetens

Digital kompetens

Lära att lära

Social och medborgerlig kompetens

Initiativförmåga och företaganda

Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer

Referensram för uppnående av kompetenserna

Kritiskt tänkande

Kreativitet

Initiativtagande

Problemlösning

Riskbedömning

Beslutsfattande

Konstruktiv hantering av känslor

Bakgrund/styrdokument

Internationella och nationella dokument hävdar mänskliga rättigheter och att alla människor ska ha rätt till delaktighet i kulturlivet på lika villkor.

Regeringen är ytterst ansvarig för att Sverige lever upp till Barnkonventionen. Men kommuner, landsting, regioner och statliga myndigheter är skyldiga att se till att konventionen följs inom deras ansvarsområden. Barnkonventionen verkställs i första hand i kommuner, landsting och regioner och den medger inte regionala olikheter.

Artikel 31 erkänner barnets rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. Det betyder att varje barn har rätt att ta del av det kulturutbud som finns för vuxna, men också att de har rätt till ett kulturutbud skapat särskilt för barn och unga.

Artikel 13 uttrycker barnets rätt till yttrandefrihet. Det innebär att barn och unga oberoende av territoriella gränser, har rätt att söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i tal, skrift, tryck, konstnärlig eller annan form. De stater som skrivit under konventionen ska också uppmuntra till produktion och spridning av barnböcker.

Barn har rätt att få komma till tals och få sina åsikter beaktade i alla frågor som rör dem, enligt artikel 12. Det gäller i vårdnadsprocesser, brottmål och asylprövningar, men också i skolans arbete, vid politiska beslut och i vardagliga sammanhang.

Barnkonventionen Checklista

Följande checklista ger vägledning om hur kommuner och landsting kan tillgodose barns kulturella rättigheter. I varje kommun, landsting och region bör det finnas:

Systematiskt arbete för att tillhandahålla lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet

Möjlighet för barn och unga att komma till tals när beslut fattas om kultur
Ett kulturellt utbud skapat speciellt för barn och unga

Möjlighet för barn och unga att själva skapa i olika former, och att ta del av andra barns och ungas kulturella och konstnärliga uttryck

Ett kulturellt utbud som är tillgängligt för alla barn och unga (oavsett till exempel ålder, bostadsort eller funktionshinder).

Ur Barns och ungas rätt till kultur, en skrift från Statens kulturråd och Barnombudsmannen

För att barn och unga ska bli mer kreativa behöver de få utvecklas och utbildas i kreativa miljöer med kreativa vuxna. För många lärare betyder detta ett förändrat arbetssätt och undervisningsstil.

Kulturpolitiska mål, nationellt, uppdaterad jan 2015, Alice Bah Kuhnke

”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.

Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling. För att uppnå målen ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan inom kulturområdet
- **särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.**”

Skollag 2011

I portalparagrafen, Skollagen 211, 1 kap, 4 § står;

”Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och ungdomar ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. ... Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.”

Lpfö 98, reviderad 2010

”Att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer såsom bild, sång och musik, drama, rytmik, dans och rörelse liksom med hjälp av tal- och skriftspråk utgör både innehåll och metod i förskolans strävan att främja barns utveckling och lärande”.

Barnen **ska** kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten **ska** ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och i naturmiljö.”

Lgr -11

”Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form **ska** vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna **ska** tillägna sig”.

Tillväxtplanen Mer (*) Östersund, En plan för hållbar tillväxt i ett attraktivt Östersund.

- Kreativitet
- Kultur

I planen står ”Östersunds utveckling är beroende av att det finns kreativa människor som vågar, vill och kan ... //... kultur är viktiga erfarenheter som leder till användbara färdigheter. // I Östersund är kulturen en drivkraft för utveckling där alla har tillgång till upplevelser och möjlighet att själva skapa och uttrycka sig”.

Plan för kunskap och lärande – med kvalitet och kreativitet i centrum

För att lyckas med visionen utpekade vissa riktningar, bland annat står det; *Allt lärande genomsyras av ansvar, lust, goda relationer och respekt för sig själv och sin omvärld. // ... barn och elever är modiga och vågar ifrågasätta, vara nyfikna och öppna mot nya och ovana områden och företeelser.*

Omvärldsspaning

Simrishamn

Vad garanteras?

Har haft kulturgaranti i kommunen sedan 2005. Garanterade kulturupplevelser varje skolår, eget skapande och reflektion med fast anställda kulturpedagoger och kontinuerligt fortbildning i kulturämnena för skolans personal.

Kulturgarantin erbjuder kultur i skolan med målsättning att nå varje enskild elev kontinuerligt varje läsår under hela skolgången.

Alla elever från förskoleklass till och med åk 9 tar varje läsår del av en upplevelse - till exempel en föreställning, utställning, film eller konsert - och arbetar i klassrumsmiljö kring upplevelsen med kulturpedagog och ordinarie lärare.

Kulturpedagoger och skolornas personal möts kontinuerligt i erfarenhetsutbyten och kompetensutveckling för att integrera kulturpedagogik i skolans vardagliga arbete.

De planerar nu att utöka kulturgarantin för 4-5 åringar och prioritera uppsökande pedagogisk verksamhet i kombination med fortbildning för personalen.

Vem i kommunen administrerar aktiviteterna:

Barn- och utbildningsnämnden som har Kulturpedagogiska enheten där kulturskolan ligger organisatoriskt plus kulturgarantin. Ansvar för kulturgarantin har kulturutvecklare barn och unga. De ser det som en fördel att ha det under Barn- och utbildningsförvaltningen.

Specifik personal:

På Kulturpedagogiska enheten finns fast anställda pedagoger som delas med kulturskolan inom: Dans, film, musik, konst, drama och litteratur

För elever som vill fördjupa sig i ett ämne hänvisar man till kulturskolans ordinarie verksamhet.

Allmän kommentar:

Upplevelse

Kulturupplevelsen ska vara av professionell art och hålla en hög kvalitet. Det kan vara en teaterföreställning, film, konstutställning, dansföreställning, konsert eller ett författarbesök beroende på årskurs. Valet av vilken föreställning/film/författare vi köper in till skolorna sker i samarbete mellan lärare, kulturpedagoger och elever.

Möte med kulturpedagog

Upplevelsen för- och/eller efterarbetas i klassen med kulturpedagog och ordinarie lärare. Här ges utrymme för eleven att tänka efter, reflektera och själv uttrycka sig.

Kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte

Skolornas pedagoger och kulturpedagogerna för en dialog om hur arbetet ska se ut. Minst tre schemalagda möten per läsår för erfarenhetsutbyte och

kompetensutveckling och därutöver handledning och kunskapsöverföring på plats i klassrummet.

Kontinuitet

Kulturpedagogiska enheten är permanent verksamhet. Fast anställda pedagoger arbetar inom Kulturgarantin och Kulturskolan. För grundskolans del ger det kontinuitet och långsiktighet i hur eleverna kommer få ta del av kultur som upplevelse och kultur som språk och verktyg. Varje skolår knyts till ett kulturämne som sedan återkommer minst en gång under elevernas grundskoletid. På så sätt kan både elever och lärare vidareutvecklas inom kulturämnena. De elever som vill ha och lära ännu mer har möjlighet att göra det på fritiden i Kulturskolan.

Dialog och samarbete

Kulturpedagogiska enheten ligger under barn- och utbildningsförvaltningen som en av flera skolenheter. Det underlättar dialog och samarbete med skolornas ledare och lärare. Kultur blir en del av skolans värld och inte något som kommer utifrån.

Förankring i skolans arbete

Arbetet i Kulturgarantin utgår från mål i lokala skolplanen och läroplanen kombinerat med erfarenheter från kulturpedagogiskt arbete och i dialog med personal inom skola och barnomsorg.

Utvärdering och utveckling

Kulturgarantin är en **elevernas** garanti. Med grund i politiskt fattat beslut och i dialog med skolornas personal finns både en kontinuitet och plattform och möjlighet till ett ständigt pågående utvecklingsarbete. Kulturpedagogerna är lyhörda för elevernas reflektioner och lärarnas synpunkter och planering. Mer formella utvärderingar görs vid läsårsslut.

Ekonomi: Kommunen lägger per elev: f6 - 79/elev/år, 1-6 89 /elev/år, 7-9 114/elev/per, sarskola 200/elev/år dessa kostnader indexregleras. 50% samordnare (inkl skapande skola samordningen). De har fast anställda pedagogtjänster med grundbemanning i snitt 50%. Till det tillkommer inköpta verksamhet av professionella konstnärer. Tillkommer gör bussresor, material, fortbildning för konst-pedagogerna, förbrukningsinventarier med mera. Kommunen söker projektmedel för till exempel skolbio från filminstitutet.

Västerås

Vad garanteras?

Man säger att man **strävar** efter att alla grundskoleelever i Västerås, från förskoleklass till årskurs 9, omfattas av Kulturgarantin. Kulturgarantin innebär att alla Västerås grundskolor kostnadsfritt kan ta del av ett professionellt kulturutbud vid minst ett tillfälle varje läsår. Detta gäller både kommunala skolor och fristående skolor. Utbudet kan bland annat vara teater, dans, musik, nycirkus, kvalitetsfilm och konserter. Skolan bokar kulturprogram direkt i kulturbokningen.

Vem i kommunen administrerar aktiviteterna:

Kulturnämnden

Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen där Kulturskolan är en del.

Västerås Kulturskola ansvarar för Kulturgarantin och i uppdraget ingår att förbereda, samordna och genomföra ett professionellt kulturutbud av hög kvalitet. De distribuerar i vissa fall pedagogiskt material som är kopplat till utbudet.

Ansvar har samordnare för Kultur i skolan.

Ekonomi: Kommunen lägger 1 miljon kr/läsår på Kulturgarantin. 500 000 från Kultur-, idrotts- och fritidsförvaltningen och 500 000 kr från Barn- och ungdomsförvaltningen.

Enköping**Vad garanteras?**

I Enköpings kommun innebär kulturgarantin att alla 4-5-åringar i den kommunala förskolan och alla elever från förskoleklass upp till nionde klass får minst en kulturupplevelse per läsår.

Kulturupplevelsen är av professionell art och håller hög kvalitet.

Kommunen samordnar utbudet till förskolorna och skolorna genom olika kulturformer som dans, film, konst, musik och teater.

Vem i kommunen administrerar aktiviteterna:

Upplevelsenämnden och Utbildningsnämnden.

Upplevelseförvaltningen, Kultur och Fritid, enheten kultur och konst

Kulturgarantin är en överenskommelse mellan upplevelseförvaltningen och skolförvaltningen.

Upplevelseförvaltningen ska:

Förbereda, samordna och genomföra ett professionellt kulturutbud av hög kvalitet för alla fyra- och femåringar på förskolorna och för alla elever från förskoleklass till nionde klass.

Dela ut pedagogiskt material kopplat till utbudet i de klasser som ska ta del av det.

Presentera utbudet terminsvis i programfolder som delas ut till alla förskolor och skolor.

Avsätta medel till kulturgarantin.

Skolförvaltningen ska:

Aktivt arbeta för att 100 procent av alla barn och unga, från fyraåringar till elever i årskurs 9, tar del av utbudet i kulturprogrammet.

Ansvara för att det alltid finns kulturombud på varje skola som sprider information om kulturprogrammen. Kulturombuden på skolorna utanför Enköpings tätort ansvarar för att boka lokal och ta emot grupperna.

Avsätta medel till kulturgarantin. Skolförvaltningen avsätter för närvarande 65 kronor per barn. Nytt avtal tecknas vart tredje år där de ekonomiska ramarna fastställs. I övrigt innehåller avtalet oförändrade villkor.

Allmän kommentar:

Kulturgarantin innebär även en möjlighet för pedagoger att ta del av samtida kulturuttryck. Låg- och mellanstadiet får sina kulturprogram under vårterminen och högstadiet får sina kulturprogram under höstterminen. Kulturupplevelsen ska vara av professionell art och hålla hög kvalitet och vara kostnadsfri för den enskilda förskolan och skolan.

Till föreställningarna finns ofta ett handledningsmaterial att utgå från. Utbudet visas vanligtvis utanför skolmiljön, till exempel på Kulturhuset Joar eller i gamla tingshuset. Utanför Enköpings tätort förläggs kulturupplevelserna på filialbibliotek/förskolor och skolor. I vissa fall transporteras eleverna till Enköpings tätort. Kostnaden för transporter till och från upplevelserna ingår för förskolor och skolor.

Ekonomi: Kommunen lägger via utbildningsförvaltningen 308.000 kronor och upplevelseförvaltningen står för 337.550 kronor + personalkostnader om året på kulturgarantin.

Kristianstad**Vad garanteras?**

Alla barn och elever i Kristianstads kommun kan få ta del av kultur i förskolan och grundskolan. Kommunen har valt att kalla verksamheten för Kulturnyckeln som är ett led i arbetet med att förverkliga den kommunala kulturpedagogiskaplanen som antogs av Barn- och utbildningsnämnden 2005-08-29 och delgavs Kultur- och fritidsnämnden 2005-09-07.

Kulturnyckeln är för barn/elever från 3 år i förskolan till och med åk 9. Det är en permanent verksamhet och omfattar såväl den kommunala förskolan/skolan som kooperativ och friskolor. Kulturnyckeln innebär att alla barn kontinuerligt under hela sin skoltid få möta olika former av extern professionellt producerad kultur. Innehållet är uppdelat i tre delar: upplevelse, eget skapande och kompetensutveckling i form av att pedagoger erbjuds kompetensutveckling i kulturämnen.

Kulturnyckeln bygger på tätt samarbete mellan befintliga kommunala och regionala kulturaktörer (Kulturhuset Barbacka, Biblioteket, Skolbibliotekscentralen, Regionmuseet, Kristianstad konsthall, Musik i Syd). Det är dessa institutionerna som ansvarar för delarna i Kulturnyckeln och går in med olika sorters arrangemang, tex museets egna pedagoger eller inköp av föreställningar av Kulturhuset Barbacka.

Vem i kommunen administrerar aktiviteterna:

Kulturnyckeln är en kommunal verksamhet som Barn- och utbildningsförvaltningen och Kultur och fritidsförvaltningen tillsammans ansvarar för.

Ansvarar gör samordnare för Kulturnyckeln och Skapande skola vilkens uppdrag är:
att ansöka om och samordna Kulturrådets satsning, Skapande Skola.

att samverka med de olika kulturinstitutioner som finns i Kristianstad med omnejd.
att sprida nya forskningsrön.

Ekonomi: Kommunen lägger cirka 2,5 miljoner kronor om året på Kulturnyckeln, i summan ligger båda pedagogtid och inköp av text föreställningar.

Kulturnyckeln har ingen gemensam budget utan bygger på ett ansvar tillsammans för de olika delarna. Institutionerna har ställt om sina verksamheter från att alla erbjuder allt till alla skolor (först till kvarn) till att dela upp årkurserna mellan sig, tex Kulturhuset Barbacka köper in teaterföreställning till alla i åk 3. Samma medel används alltså fast på ett annat sätt idag.

Barn- och utbildningsförvaltningen söker också årligen Skapande skola-medel från Kulturrådet och dessa medel vävs ihop med Kulturnyckel. Till exempel ansvarar Regionmuseet för konst i åk 5 och då kopplas medel från Skapande skola på så att det går att utöka konstdelen i åk 5 för att då åka till Wanås konstpark.

Sala

Vad garanteras?

Sala kommun har infört kulturgaranti för förskolan, grundskolan och grundsärskolan. Genom den får de elever som genomgår grundskolan i kommunen pröva på olika kulturformer.

Insatsen är ett komplement till den reguljära undervisningen och skall vara sammanvävt med uppdragen enligt läroplanen och kursplanerna.

Förskolan och grundskolan i Sala kommun är garanterade kultur från kulturskolans personal och externa konstnärer/aktörer utöver den ordinarie undervisningen i de estetiska ämnena.

Vem i kommunen administrerar aktiviteterna:

Barn och utbildningsnämnden under vilken Kulturskolan är organiserad. En samordnare på Kulturskolan administrerar all verksamhet kring Kulturgarantin.

Allmän kommentar:

Kulturgarantin i Sala är inför läsåret 2014-2015 återuppväckt, efter ett års uppehåll, då det stod klart att verksamheten inte kunde finansieras via kulturrådets medel för Skapande skola.

Ekonomi: Kommunen lägger cirka 500 tkr om året på kulturgarantin. De förstärker vissa inslag med medel från skapande skola motsvarande cirka 150 tkr.

Örnsköldsvik

Vad garanteras?

Barn och ungdomar i Örnsköldsviks kommun utmanas att erövra kulturens olika språk i ett livslångt lärande. Det finns också med som ett mål i kommunens kulturstrategi som kulturgarantin ska innebära.

Biblioteken i Örnsköldsvik har brutit ned kulturgarantin utifrån sitt verksamhetsområdet, i utvecklingsstegen och årlig läsfrämjandeplan.

När det gäller museiverksamhet och allmänskultur är inte kulturgarantin nedbruten i tydliga aktiviteter, utan finns med som ett bakomliggande mål när handlingsplan för respektive år fastställs.

Kulturskolan har dock arbetat en hel del med en kulturcykel, där syftet har varit att just fastställa vilka aktiviteter som ska genomföras/erbjudas respektive åldersgrupp och vad det kostar. Kommunens ambition är att lägga samman allt som barn och unga kan uppleva inom kulturområdet i ett och samma dokument, så att detta kunde bli en mer konkret kulturgaranti, men de har inte nått ända fram där ännu.

Vem i kommunen administrerar aktiviteterna:

Det är flera olika personer som administrerar, på biblioteken är det dels en grupp som arbetar med denna verksamhet, dels närbiblioteken. På museet är det museipedagogen som går ut med info, bokar in osv. På kulturskolan är det ett antal personer som ser till av barnen nås av kulturaktiviteter. Ingen kommunövergripande samordning.

Ekonomi: Kommunen inte räknat på hur mycket som läggs ekonomiskt om året på kulturgarantin. Det mesta bakas in i de ordinarie aktiviteterna och verksamheterna.

Gävle

Vad garanteras?

Kulturpolitikens mål är att ge alla barn möjligheter att ta del av konst och kultur. Den pedagogiska verksamheten är prioriterad. Kulturinstitutionerna inom Gävle kommun och skolan arbetar och utvecklar tillsammans kulturpedagogiken.

Kulturtrappan, som kommunen valt att kalla sin kulturgaranti, är en garanti för att alla barn och unga i Gävle ska delta i kulturupplevelser och möten med det professionella kulturlivet två gånger per läsår under skoltid. Det gäller alla skolor, från förskoleklass till årskurs och innefattar områdena dans, musik, konst, teater, film och läsning.

Vem i kommunen administrerar aktiviteterna:

Kultur & fritid Gävle ansvarar för att barn och unga möter professionell konst och kultur via Kultur & fritids kulturavdelningar. Utbildning Gävle ansvarar för att barnen i kommunens skolor deltar i upplevelserna. Två samordnare på Kultur och fritid ansvarar för allt inom Kulturtrappan.

Ekonomi: Kommunen lägger sammanlagt cirka 2 miljoner kronor om året på kulturgarantin, detta inkluderar kostnader på 1,3 miljoner för bussning av barn till konserthus, museum o.s.v. Utöver denna summa lägger

Symfoniorkestern/Konserthuset, Biblioteket och Konstcentrum egna medel och personalkostnader.

Kommuner som inte har kulturgaranti

Kommuner som inte har Kulturgaranti: Luleå, Skellefteå, Umeå, Sundsvall, Östersund, Falun, Arvidsjaur, Dorotea, Sollefteå, Sandviken, Borlänge, Avesta. Ingen av Jämtland/Härjedalens kommuner har kulturgaranti.

Kommuner som utreder eventuell Kulturgaranti: Umeå, Sundsvall, Uppsala

Förslag över hur utbyggnad av en Kulturgaranti i Östersunds kommun under tre år kan se ut.

OBSERVERA: detta är just ett fiktivt förslag hur åren skulle kunna gestalta sig utifrån omvärldsspaning och erfarenheter av Skapande skola under flera år. Valen av konstnärliga aktiviteter kan se annorlunda ut i en skarp fördelning mellan de olika årskurserna. En fördelning där man naturligtvis tar hänsyn till att alla konstformer fördelas jämt över alla åren och där man också tar hänsyn i sin planering kring vad kulturinstitutioner och fria kulturutövare erbjuder just under den aktuella perioden.

I de årliga förslagen är en ekonomisk summa för friskolornas verksamhet inkluderat, en kostnad som kan ändras genom att skolor startas eller läggs ner. I nuläget rör det sig om en kostnad på ungefär drygt 90.000/år.

I utvecklande av Östersunds kommuns garanti ska olika grupper med referenspersoner tillsättas. Delaktigheten behöver vara bred med representanter från våra regionala- och kommunala institutioner och förskolor/skolor (rektorer/förskolechefer, pedagoger, elever).

I beräkningarna har vi utgått från ett snittpris på vad Skapande skola aktiviteterna kostat de senaste 4 åren då aktiviteterna innefattat samtliga elever i alla årskurser:

Antal barn/elever	Kommunal skola/förskola	Fristående skola/förskola	Summa
4 åringar	591	102	693
Åk 3	637	85	722
Åk 5	595	93	688
Åk 8	487	107	594

Plus grundsärskola och träningskola cirka 90 elever

För 4-åringarna har vi ett etablerat samarbete mellan Östersunds kommuns barn- och utbildningsförvaltning och Riksteatern J/H, Eva Erlingsson, och Scenkonst Östersund, Lisa Engman-Roos. Bokar föreställningen utifrån vad Scenkonstportalen erbjuder (innefattar både Riksteaterns produktioner och fria grupper) därefter betalar Östersunds kommun föreställningsgä.

Ett ex **TeaterTre, arrangemang våren 2017, publikantal/föreställning 60.**

Två föreställningar/per dag kostar i år 18.000 kr med två skådespelare (10.000 + 8.000 kr).

Traktamente för 2 i en vecka 4.000 kr (5 dygn * 2 pers * 400 kr)

Resersättning, 8.325 kr (111 mil * 75 kr)

Hotellkostnad 2 enkelrum (800 kr*2*2) 3.200 kr

Utökar med friförskolor = ytterligare 2 föreställningar = 18.000 kr

Summa för en föreställning med 2 personer = Kostnad för kommunen 108.000 kr. Sponsring med cirka 16.000 kr av Riksteatern J/H, hitintills har Regionen sponsrat buss och Scenkonst Östersund har sponsrat med lokal.

Kostnad för kommunen våren 2017 = 90.000 kr

Kostnad första året med en Kulturgaranti, minst 110.000 kr

OBS! Ofta är det fler personer bundna till en föreställning, alltså mer kostnader.

Åk 3, att skapa tillsammans med konstnär/filmare/animatör enligt KRO-rekommendationer Halvdag (minsta tänkbara tid för att eleverna ska komma in i processen) 3.000 kr + moms (kostnaden bygger på om konstnären gör flera liknande workshops i följd). Enstaka workshop 6.000 kr + moms.

Resersättning 18.50 kr/mil, ung kostnad ett uppdrag 1.000 kr

Pedagogträff 2 - 3.000 kr + moms

Planering (möten, framtagande av koncept med mera) 6.000 kr + moms

Kostnad första året med en Kulturgaranti, 124.000 kr

722 elever/22 brytningstal i åldersgruppen = 33 grupper

33*3.000 kr=99.000 kr

Övriga kostnader 10.000 kr

Material (svårt att beräkna, snitt, beroende på aktivitet/kulturform) ca 15.000 kr

Siffrorna är komna från Länskulturen, Karin Kvam, konstkonsulent och Sol Vikström, filmpoolen.

Åk 5, Scenkonst och workshop, enligt Teater Peros beräkning:

Östersund 25 klasser, åk 5

Kostnad Ordinarie pris:

12 föreställningar: 84 000 kr (Observera att Teater Pero ger lite rabatt på 2:a föreställningen samma dag på samma skola)

25 workshops: 144 000 kr (Observera att Teater Pero ger lite rabatt på 2:a workshopen samma dag på samma skola)

Summa föreställningar och workshops: 228 000 kr

Resor Sthlm- Östersund t.o.r. X 2 skådespelare X 1 vecka: ca 2 000 kr

Resor Sthlm- Östersund t.o.r. X 2 dramapedagoger X 2 veckor: ca 4 000 kr

(Under förutsättning att skådespelare och pedagoger kan resa kommunalt. Annars är det 70 kr/mil som gäller)

Summa resor: ca 6 000 kr

Traktamente skådespelare 360 kr X 2 pers X 5,5 dagar: 3 960 kr

Traktamente dramapedagoger 360 kr X 2 pedagoger X 10,5 dag: 7 560 kr

Summa traktamente: 11 529 kr

Tillkommer hotellnätter: skådespelare 5 nätter X 2 pers, dramapedagoger 10 nätter X 2 pers.

Projektets omfattning (dagar/träffar/timmar):

Föreställning: 1 timme/klass (2 klasser/föreställning)

Workshop: 1 timme/klass (1 klass/föreställning)

Eget arbete utifrån lärarhandledning: 1 – 10 timmar/klass

Kostnad första året med en Kulturgaranti, 270.000 kr

Åk 8, Scenkonst detta kan innebära en dansföreställning, musikteater, teater osv. om vi samarbetar med Riksteatern J/H och väljer utbudet från Riksteatern www.scenkonstinorr.se alt Riksteaterns egna produktioner. Se villkor 4-åringar vad beträffar Riksteatern J/H.

Kostnad första året med en Kulturgaranti, 70.000 kr

Kostnader i samarbete med Riksteatern J/H och lokalsubvention av Scenkonst Östersund

Gage föreställningar 40.000

Lokal och teknik, 15.000 kr (subventionerat av Scenkonst Östersund)
 Buss 15.000 kr

Första årets faktiska kostnad för en fiktiv Kulturgaranti i Östersund

Grundsärskola och träningskola cirka 90 elever. Kostnad 22.500 kr (snitt 250 kr/elev)

565.000 + 22.500 = 587.500 kr

I tabellerna nedan synliggör vi en trestegsraket av utvecklandet av en Kulturgaranti. Parallellt med dessa aktiviteter erbjuder både kommunala och regionala institutioner ”kostnadsfria” kulturaktiviteter. Ambitionen är att på olika sätt integrera dessa i en Kulturgaranti, och utveckla vidare samarbeten. Aktiviteterna ersätter inte ambitionen med Kulturgarantis aktiviteter.

Årskurs	Aktivitet	Utövare
Förskoleklass		
1	Introduktionsbesök	Biblioteket
2	Tvåornas kör	Kulturskolan
3		
4	Stora sökuppdraget	Biblioteket
5		
6		
7		
8		
9		

Jamtli erbjuder både fasta och tillfälliga utställningar, 1-timmars program, som är kostnadsfria. Då de utvecklar koncepten kostar de, kostnaderna varierar beroende på innehållet. Exempel på kostnadsfria aktiviteter är Vikinga- och Fornstidsutställning, konstutställningar.

Arkivet erbjuder idag tre kostnadsfria aktiviteter, Skattjakt i arkiven för åk F/1, Vi hittade en dagbok åk 2-5 och Källkunskap utifrån olika personöden åk 6-9.

Exempel på innehåll i Kristianstads Kulturgaranti, Kulturnyckeln

Exempel Kristianstad, KULTURNYCKELN

År 1 – till en kostnad av 580 000 kronor + administrativ tjänst

Årskurs	Aktivitet	Möjliga utövare/samarbetspartners
4 åringar	Scenkonst: dans, teater, musik	Riksteatern/Scenkonst Östersund Estrad Norr NMD Fria utövare regionalt och nationellt
3	Konst	Länskulturen, Filmpool, Konstkonsulent, Jamtli, Härke konstcentrum, Lat 63 Fria utövare regionalt och nationellt
5	Scenkonst/workshop	Fria utövare regionalt och nationellt
8	Scenkonst	Riksteatern, Estrad Norr, Norrlandsoperan, Fria utövare regionalt och nationellt

År 2 – till en kostnad av 1 080 000 kronor + administrativ tjänst

Årskurs	Aktivitet	Möjliga utövare/samarbetspartners
4 åringar	Scenkonst: dans, teater, musik	Riksteatern Estrad Norr NMD Fria utövare regionalt och nationellt
1	Dans Drama eget skapande	Norrdans Kulturskolan Fria utövare regionalt och nationellt
2	Musik, eget skapande	Estrad Norr Kulturskolan Fria utövare regionalt och nationellt
3	Konst	Länskulturen, Filmpool, Konstkonsulent, Jamtli, Härke konstcentrum, Lat 63 Fria utövare regionalt och nationellt
4	Litteratur Kulturhistoria	Författarcentrum norr Östersunds Bibliotek Regional biblioteksutveckling Landsarkivet, Jamtli, Teknikland Fria utövare regionalt och nationellt
5	Konst	Länskulturen, filmpool, konstkonsulent, slöjdekonsulenter, Jamtli, Härke konstcentrum, Lat 63 Fria utövare regionalt och nationellt
7	Foto/film, spelproduktion, animation	Länskulturen, filmpool Fria utövare regionalt och nationellt
8	Scenkonst	Riksteatern, Estrad Norr, Norrlandsoperan, Fria utövare regionalt och nationellt

År 3 fullt utbyggd kulturgaranti till en årlig kostnad av 1 580 000 kronor + administrativ tjänst

Årskurs	Aktivitet	Möjliga utövare/samarbetspartners
4 åringar	Scenkonst: dans, teater, musik	Riksteatern Estrad Norr NMD Fria utövare regionalt och nationellt
Fsk klass	Konst Litteratur	Nationalmuseum Norr Fria utövare regionalt och nationellt
1	Dans Drama eget skapande	Norrdans Kulturskolan Fria utövare regionalt och nationellt
2	Musik, eget skapande	Estrad Norr Kulturskolan Fria utövare regionalt och nationellt
3	Konst	Länskulturen, Film pool, Konstkonsulent, Jamtli, Härke konstcentrum, Lat 63 Fria utövare regionalt och nationellt
4	Litteratur Kulturhistoria	Författarcentrum norr Östersunds Bibliotek Regional biblioteksutveckling Landsarkivet, Jamtli, Teknikland Fria utövare regionalt och nationellt
5	Konst	Länskulturen, film pool, konstkonsulent, slöjdekonsulenter, Jamtli, Härke konstcentrum, Lat 63 Fria utövare regionalt och nationellt
6	Drama eget skapande	Kulturskolan Fria utövare regionalt och nationellt
7	Foto/film, spelproduktion, animation	Länskulturen, film pool Fria utövare regionalt och nationellt
8	Scenkonst Kulturhistoria	Riksteatern, Estrad Norr, Norrlandsoperan, Jamtli, Landsarkivet, Teknikland Fria utövare regionalt och nationellt
9	Konst	Länskulturen, film pool, konstkonsulent, slöjdekonsulenter, Jamtli, Härke konstcentrum, Lat 63 Fria utövare regionalt och nationellt

Till detta tillkommer att det vid alla aktiviteter parallellt erbjuds kompetensutveckling för alla berörda pedagoger.

Ekonomi

Med erfarenheter från arbetet med Skapande skola är en rimlig årskostnad för förslaget på hur ett år med en fullt utbyggd Kulturgaranti inom Östersunds kommun kan se ut kostar det cirka 1580 000 kronor. I detta inkluderas arvoden eller avgifter för aktiviteterna, sociala avgifter, material, i förkommande fall resor, hotell och traktamenten. I denna beräkning ingår **inte** den kommunala samordningstjänsten.

Förslaget innebär en snittkostnad/aktivitet /årskurs på 135.000 kronor. Vissa aktiviteter kan vara något billigare för att andra därför är mer kostnadskrävanden. För att klara en årlig kulturgaranti för denna summa krävs att avtal träffas med de regionala institutionerna. Alla institutionerna i regionen har ett uppdrag att arbeta med barn och ungdomar och gör idag många kvalitativa produktioner och aktiviteter för målgruppen. Därför är det viktigt för både dem och Kulturgarantin att man via långtgående avtal uppnår vinster för alla.

I den förslagna summan ingår att alla arvoden till fria kulturutövare följer de avtal och arbetsmarknadens överenskommelse som finns inom sektorn.

Slutord

Genom arbete med de konstnärliga uttryckssätten/de estetiska lärprocesserna utvecklas!

Motivation

Mod

Lust

Nyfikenhet

Glädje

Empati

Tillit

Koncentration

Kommunikation

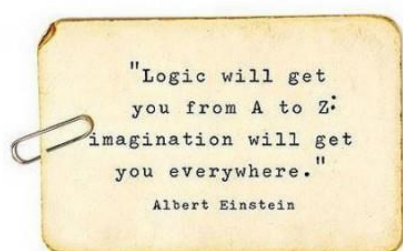
Argumentation

Samarbete

Icke kognitiva förmågor

... med mera ...

Låt oss rusta de unga för morgondagens samhälle!

Tips på spännande matnyttiga länkar

Neuroplastik, Gunnar Bjursell

<http://www.svt.se/kultur/biologiprofessorn-kulturens-halsoeffekter-ar-klara-och-tydliga>

<http://kulturochhalsa.org/kategori/gunnar-bjursell/>

<http://kultur-i-skolan.regionvarmland.se/gunnar-bjursell>

Peter Gärdenfors

[http://skolvarlden.se/artiklar/"](http://skolvarlden.se/artiklar/)skolans-struktur-dodar-elevernas-motivation”

Anne Bamford

Här presenterar hon sig; <https://www.youtube.com/watch?v=t8CEpPyx-Nc>

<http://www.hoglundreportage.se/wp-content/uploads/2009/12/anne1.pdf>

<http://www.framsidan.net/2013/01/anne-bamford-talar-om-kulturens-roll-for-larande/>

Kristianstads kulturgaranti

<http://www.kristianstad.se/kulturnyckeln>

Simrishamn kulturgaranti

<http://www.simrishamn.se/sv/barn-utbildning/kulturskolan-kpe/kuturgarantin/>

Gävle Kulturtrappa

<http://www.gavle.se/Uppleva--gora/Kultur/Barn--och-ungdomsverksamhet/Skolprogram/>

Gävle Kulturell allemansrätt

<http://www.gavle.se/Uppleva--gora/Kultur/Kulturell-Allemansratt/>

Ulla Wiklund

<http://www.ullawiklund.se>

<http://www.lararnasnyheter.se/alfa/2013/06/01/estetiska-perspektivet-lyser-igenom-allt-0>

[http://www.lararfortbildning.se/web/anmlfort.nsf/files/FA4435D97692C4E5C1257D8E0039DE95/\\$FILE/Ulla%20Wiklund.pdf](http://www.lararfortbildning.se/web/anmlfort.nsf/files/FA4435D97692C4E5C1257D8E0039DE95/$FILE/Ulla%20Wiklund.pdf)

Myndigheten för kulturanalys, dec 2013, utvärdering av Skapande skola

<http://www.kulturanalys.se/aktuellt/ny-rapport-skapande-skola-en-forsta-utvardering/>

Statistik 2016

<http://www.svt.se/kultur/kommunernas-kulturkostnader-hela-listan>

Skapande skola. Se länk, bakgrund, syfte, förordning.

<http://www.kulturradet.se/skapande-skola/>

Barns och ungas rätt till kultur, en skrift från Statens kulturråd och Barnombudsmannen

<http://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/publikationer2/barnokultur2006.pdf>